

Türkiye'nin Bilim-Teknoloji Politikalarında Kütüphane Kurumuna Yaklaşım

The Approach to the Institution of Library in Turkey's Science and Technology Policies

Bülent YILMAZ* ve Ömer DALKIRAN**

Öz

Bu çalışmada, Türkiye'nin 2000 yılı sonrası bilim-teknoloji politikalarında kütüphane kurumuna ilişkin yaklaşımın değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Öncelikle konuyla ilgili kavramsal bilgiler verilmiş, daha sonra Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu (2001), Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun (2008), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2011), Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği (2002), Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama ve Denetim Yönetmeliği (2008), 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (2008), Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010) ve Eylem Planı, Orta Vadeli Program (2012-2014), DPT Stratejik Planı (2009-2013), Türk Bilim ve Teknoloji Politikası (1993-2003), Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları: 2003-2023 Strateji Belgesi (Vizyon 2023), Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı (2005-2010), Uluslararası Bilim, Teknoloji ve Yenilik (BTY) Stratejisi Uygulama Planı (2007-2010), Ulusal Yenilik Stratejisi (2008-2010), Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu 22.Toplantısı (2010), Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi (2011-2016), Bilim ve Teknoloji İnsan Kaynağı Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2016) ve TÜBİTAK 2008-2012 Stratejik Planı, Türkiye Ulusal Programı (2008), Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013), 59, 60 ve 61. Hükümet Programı, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Programları incelenmiştir. Çalışma sonucunda, Türkiye'nin bilim-teknoloji politikalarında kütüphane kurumuna ilişkin yaklaşımın son derece zayıf olduğu ve kütüphane kurumunun bu politikaların zorunlu bir parçası olarak görülmediği anlaşılmıştır. Kütüphanecilerin çağdaş bir bilim-teknoloji politikası oluşturulması için politika süreçlerine müdahale etmeleri önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: Bilim ve teknoloji politikaları, Kütüphaneler, Türkiye

* Prof. Dr.; Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Beytepe, Ankara. (byilmaz@hacettepe.edu.tr)

** Araş. Gör.; Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Beytepe, Ankara. (omerdalkiran@hacettepe.edu.tr)

Abstract

In this study, science and technology policies of Turkey after the 2000 institution of the library aimed to evaluate the approach. Conceptual information is given on the subject, then the Technology Development Zones Law (2001), Law on the Promotion of Research and Development Activities (2008), Science, and Technology of the Ministry of Industry Decree Law on the Organization and Duties (2011), Technology Development Zones Application Regulation (2002), Research and Development Activities for Supporting Application and Control Regulations (2008), No. 5746 Law on the Promotion of Research and Development Activities, General Communiqué (2008), the Ministry of Industry and Commerce 2010-2014 Strategic Plan, Long Term Strategy and Eighth Five-Year Development Plan 2001-2005, the Ninth Development Plan (2007-2013), Information Society Strategy (2006-2010) and Action Plan, the Medium Term Program (2012-2014), State Planning Organization's Strategic Plan (2009-2013), Turkish Science and Technology Policy (1993-2003), the National Science and Technology Policies: 2003-2023 Strategy Document (Vision 2023), Science and Technology Policies Implementation Plan (2005-2010), the International Science, Technology and Innovation (BTY), Strategy Implementation Plan (2007-2010), National Innovation Strategy (2008-2010), the 22nd Meeting of Supreme Council for Science and Technology, the National Science, Technology and Innovation Strategy (2011-2016), Science and Technology Human Resource Strategy and Action Plan (2011-2016) and TUBITAK Strategic Plan 2008-2012, National Programme of Turkey for the Adoption of the EU Acquis (2008), Turkey's Programme for Alignment with the Acquis (2007-2013), 59, 60 and 61 Government Programs, the Justice and Development Party (AKP), Republican People's Party (CHP), the Nationalist Movement Party (MHP) and the Peace and Democracy Party (BDP) Programs, were investigated. As a result, Turkey's science and technology policies of the institution of the library approach is extremely weak and not seen as a compulsory part of this policy is understood the institution of the library. Librarians for the creation of a modern science-technology policy to intervene in policy processes is proposed.

Keywords: Science and technology policies, Libraries, Turkey

Giriş

Bilim ve teknolojinin Sanayi Devrimi'yle birlikte bütün dünyada öne çıkması ülkeleri bilime ve teknolojiye daha fazla önem vermeye yöneltmiştir. Bilimsel araştırmalara ve teknoloji geliştirmeye öncelik verip kaynak ayıran, yatırım yapan ülkeler "gelişmiş ülke" statüsüne çıkarken, bu konudaki rekabet yarışında geri kalan ülkeler "geri kalmış" ya da "gelişmekte olan ülkeler" sınıfında yer almaya başlamıştır. Bilimde ve teknolojiye gelişme sağlamanın başlıca yolu ülkelerde hükümet değişikliklerinden genel olarak etkilenmeyen ve devlet politikası olarak nitelendirilebilecek bilim-teknoloji politikalarının oluşturulması ve uygulanmasıdır. Söz konusu politikaların bu konuda hedefler, stratejiler, ilkeler, planlar, programlar ve projeler olarak sıralanabilecek politika unsurlarını içerdiği açıktır.

Çağdaş bir bilim-teknoloji politikası bilim-teknoloji üretimi ve kullanımı ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan tüm alanları kapsamalıdır. Doğrudan ilgili, organik parçalardan birisi olması bağlamında kütüphane kurumunun bilim-teknoloji

politikaları içinde ele alınması, değerlendirilmesi ya da bu kuruma ilişkin güçlü bir yaklaşımın oluşturulması zorunlu görünmektedir.

Literatürde, bilim-teknoloji politikaları bağlamında kütüphane kurumunu doğrudan ele alan çalışma sınırlılığı bulunmakla birlikte eğitim, kültür ve kütüphane ilişkisi üzerine bazı çalışmalar vardır. "Türkiye'de Eğitim Politikası ve Kütüphane" (Yılmaz, 2004) ve "Türkiye'de Kültür Politikası ve Kütüphane" (Yılmaz, 2009) isimli çalışmalarda eğitim ve kültür olgularının kütüphane kurumuyla olan ilişkisi açıklanarak, kütüphanenin çağdaş bir eğitim ve kültür politikasının organik bir unsuru olması gerektiği belirtilmiş ve kütüphanenin Türkiye'nin eğitim ve kültür politikasının bir unsuru olarak değerlendirilmediği ortaya konulmuştur. Ayrıca, "Türkiye'de Ulusal Enformasyon ve Bilim Politikaları Alanındaki Yaklaşımlar" (Toplu, 1999) adlı çalışmada ulusal bilgi politikasının belirlenmesinde bilim politikasının önemine işaret edilmekte ve Türkiye'de sağlıklı bir enformasyon politikasının saptanarak yürürlüğe konması için ulusal bilim politikalarına işlerlik kazandırmanın önemine değinilmektedir.

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Betimleme yöntemiyle gerçekleştirilen ve 2000 yılı sonrasını kapsayan bu çalışmada, Türkiye'nin bilim-teknolojiye yönelik politika/strateji belgelerinde kütüphane kurumu algısı ve yaklaşımının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede bilim-teknoloji politikaları olarak değerlendirilebilecek yasalar, yönetmelikler, yönergeler, tebliğler, kalkınma planları, ulusal programlar, politika ve strateji belgeleri, toplantılar, stratejik planlar ve bazı parti programları incelenmiştir. Belge analizi tekniğiyle çalışma kapsamında incelenen belgeler şunlardır:

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu (2001), Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun (2008), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2011), Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği (2002), Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama ve Denetim Yönetmeliği (2008), 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (2008), Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010) ve Eylem Planı, Orta Vadeli Program (2012-2014), DPT Stratejik Planı (2009-2013), Türk Bilim ve Teknoloji Politikası (1993-2003), Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları: 2003-2023 Strateji Belgesi (Vizyon 2023), Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı (2005-2010), Uluslararası Bilim, Teknoloji ve Yenilik (BTY) Stratejisi Uygulama Planı (2007-2010), Ulusal Yenilik Stratejisi (2008-2010), Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu 22. Toplantısı (2010), Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi (2011-2016), Bilim ve Teknoloji İnsan Kaynağı Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2016) ve TÜBİTAK 2008-2012 Stratejik Planı, Türkiye Ulusal Programı (2008), Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013), 59, 60 ve 61. Hükümet Programı ile TBMM'de grubu bulunan ve siyaset yaşamaya

ağırlıkla yön veren partiler olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Programları.

Son derece kapsamlı ve bir makale boyutunu aşan böylesi bir çalışmada ayrıntıya çok fazla girmeden ele aldığımız konuda genel bir bakış açısı oluşturmak hedeflenmiştir.

Bilim-Teknoloji Politikası ve Kütüphane Kurumu: Kuramsal Çerçeve

Politika, “devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı, siyaset, siyasa” ve “yöntem” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2005, s.1618). Bir başka tanımda, politika kavramının hem amaç ve görevleri hem de araç ve yöntemleri kapsadığı anlaşılmaktadır (Aşukin ve diğerleri, 1979, s.184). Keseroğlu, (1989, ss.7-8) politikanın genel ve özel anlamının bulunduğunu ve özel anlamıyla politikanın “birçok alandaki değişik yönetim ilkeleri ve bunların uygulamasını belirleyen “tavır”, “tutum” olarak açıklanabileceğini belirtmiş ve politikayı dar anlamıyla “bir amaca ulaşmak için ilkelerin, takınılacak tavrın, ortaya konacak tutumun yönetiminin her kademesinde var olması ve sürdürülmesi” olarak tanımlamıştır. Yılmaz’a göre politika “bir alanda belirlenen amaca ulaşmak için izlenen yol, yöntem”dir (Yılmaz, 2004, s.19). Montviloff ise politikayı “belirli bir hedefe ulaşmak için eylem klavuzu olan ilke ve stratejilerin bütünü” olarak tanımlamaktadır (Montviloff, 1990, s.7).

Bu çalışmada politika kavramı “yöntem” anlamıyla ele alınmaktadır. Yapılan tanımlar ışığında politikanın amaç, ilkeler ve ortaya konacak tutumu içermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Söz konusu kavramları açıklamalarıyla içeren belgeler de “politika belgeleri” olarak nitelendirilmektedir (Yılmaz, 2004, s.19).

Bilim-Teknoloji Politikası

Bilim, farklı disiplinlere adını veren, kapsayıcı ve bütüncül bir yapıya sahip bir olgudur. Bu yönüyle bilim açıklaması zor kavramlardan birisidir. Belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir amaca yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci” olarak tanımlanan bilimi (TDK, 2005, s.269) “doğruluğu kanıtlanmış, sistemli ve düzenli bilgiler ve çalışmalar bütünü” olarak ifade etmek olanaklıdır. “Teknoloji; bilimin pratik hayatın ihtiyaçlarını karşılmasına ya da insanın çevresini denetleme, şekillendirme ve değiştirme çabalarına yönelik uygulamalar bütünüdür” (Yücel, 2006, s.8). Bir başka deyişle teknoloji “insanın gereksinimlerini karşılamaya yönelik bilgi, uyguladığı teknik ve yöntemlerin bütünü” olarak ifade edilebilir.

Yaygın olarak tercih edilen “bilim-teknoloji politikası” kavramı (Al, 2008, s.45), bilim-teknoloji ilişkisinin içiçeliğini ya da bütünlüğünü yansıtmaktadır. Bu çerçevede, herhangi bir alanda teknolojik gelişmeler yaşanabilmesinin, öncelikle o alanla ilgili bilimsel çalışmalara bağlı olduğu, başka bir deyişle, bilimsel gelişmeler ile teknolojik gelişmeler arasında doğru orantılı bir ilişki bulunduğu söylenebilir. Teknoloji, bir

anlamda bilimin uygulamaya geçirilmiş biçimidir. Teknolojinin varlık nedeni bilimdir; bilimin gelişmesinde ise teknoloji önemli bir etken olarak bir döngü oluşturmaktadır (Uçak, 1995, s.49). Bilim-teknoloji politikası, "bilim ve teknoloji sistemlerinin içsel ve dışsal dinamiklerini, toplumdaki diğer sistemlerle etkileşimlerini araştırarak, buradan bilimsel-toplumsal-siyasi çözümlenmelere giderek, gerekirse (ve mümkünse) çeşitli amaçlarla politikalar üretmeye ve bu tür politikaları anlamaya yönelik 'disiplinler arası akademik bir araştırma' ve aynı zamanda 'politikalar tasarımı ve formülasyonu' alanı" olarak tanımlanabilir (Türkcan, 2009, s.203).

Kısaca, bilim-teknoloji politikası "ülkelerin bilimsel ve teknolojik hedeflerine ulaşmada kullanılacak yol, yöntemler" olarak tanımlanabilir. Profesyonel bir süreçle oluşturulmuş yazılı, ayrı ve resmi nitelikli bir bilim-teknoloji politikası bulunmadığı durumlarda, ulusal bilim-teknoloji politikaları, ülkelerin strateji belgeleri, yasalar, yönetmelikler, raporlar, planlar, programlar, projeler gibi ulusal ve resmi nitelikli belgeler üzerinden değerlendirilmeye çalışılır. Bir başka deyişle, sıralanan bu belgeler temel ulusal politika belgeleri olarak kabul edilmek durumundadır.

Bilim-Teknoloji Kavramı Bağlamında Kütüphane Kurumu

Tarihsel ve arkeolojik bulgular bize bilinen en eski uygarlıklarda bile kütüphane kurumunun yer aldığını göstermektedir. İlkçağ toplumlarında kütüphanenin kültür, ekonomi ve sanata katkı yapan bir özelliği olduğu ve bilimin organik bir parçası olma özelliğine sahip olduğu belirtilmektedir (Yılmaz, 2008, s.373). Kütüphaneyi 'bilgi' kavramından ayrı olarak düşünmek mümkün değildir. "Kütüphanenin tözü* 'bilgi'dir" (Keseroğlu, 2005, s.10). Bilginin kaydı yazının bulunmasıyla başlamış, yazılı bilginin depolanıp, koruma altına alındığı yer arşiv/kütüphane olmuştur. Günümüzde, her alanda etkisi görülen teknoloji kütüphanelerin sahip olduğu bilgi kaynaklarının yapısını da etkilemiş ve bilginin kaydedildiği ortamlar çeşitlenmeye başlamıştır (Keseroğlu, 2005, s.10; Keseroğlu, 2010, s.694; Fenerci, 2003, s.285). Çevrimiçi kütüphane kataloglarından elektronik danışma hizmeti ve elektronik veri tabanlarına, internet olanaklarına kadar bütün gelişmeler teknolojinin kütüphanelerdeki yansımalarıdır. Kütüphanenin bilime olan doğrudan veya dolaylı katkısını teknolojiyi kullanarak daha etkili ve verimli bir şekilde sürdürmekte olduğu görülmektedir. Kütüphane düzenli ve sürekli olarak teknolojiyi kendine uyarlayarak kullanmak zorundadır.

Bilginin kaynağını, gelişimini, sonuçları ve sürekliliğini izlemesi; bilgiyi depolayıp düzenlemesi ve isteyene sunması kütüphanenin en temel özelliğidir (Keseroğlu, 2010, s.695). Deney, gözlem ve akıl yürütmeye üretilen "bilimsel bilgi" kütüphanelerde bulunan bilgi türlerinden birisidir. Bilimsel bilginin üreticileri ve temel tüketicileri olan bilim adamları deneylerini ve araştırmalarını gerçekleştirirken, önceden yapılmış bilimsel yayınlardan yararlanmaktadırlar (Smith, 1993, s.19). Bu aşamada kütüphane, bilim adamına istediği bilgiyi sunarak veya aradığı bilgiye nasıl ulaşabileceğini göstererek bilimsel araştırmanın, dolayısıyla bilimin üretilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

* "Kütüphanenin kendinde olan ve değişmeden günümüze gelen ilk temel maddesi, archesi."

Kütüphane kurumunun temel araştırma kuruluşu olan üniversitenin “kalbi” olduğuna dair yaklaşım (Çağın, 1983, s.62), çeşitli üniversite kütüphanesi yönetmeliklerinde (Gazi Üniversitesi Kütüphanesi, Muğla Üniversitesi Kütüphanesi, Atılım Üniversitesi Kütüphanesi) kütüphane için belirlenen “bilimsel araştırmaları desteklemek” işlevinde de görülmektedir. Bilim ve teknoloji üretiminde kütüphaneyi merkeze alan bu yaklaşımlar kuşkusuz kütüphanenin bilimsel ve teknolojik gelişmeler için anahtar rolüne işaret eder. Kütüphanenin bilim ve teknolojinin gelişmesindeki işlevinin UNESCO tarafından da resmi olarak kabul ve ilan edildiği görülmektedir. UNESCO’nun yayınladığı Halk Kütüphanesi Manifestosu’nda halk kütüphanesinin görevlerinden birinin de “kültürel miras bilincini teşvik, sanata değer katma, bilimsel başarılar ve inovasyon” şeklinde ifade edilmesi dikkate değerdir (UNESCO, 2011). İnsanlığın ürettiği maddi ve manevi bütün değerlerin özünde bilgi vardır. Bu bilginin toplumun kullanımına sunulması ise toplanması, düzenlenmesi ve kullanıma sunulması ile mümkündür. Kütüphaneler söz konusu işlevleri yerine getirerek insanın ürettiği bilginin topluma sunulmasını, kültürün toplumsallaştırma işlevini yerine getirmesini sağlamak ve toplumsallaşma yönünden belirli bir yaşam biçiminin oluşmasına yardım etmektedir (Yılmaz, 2009, s.62, s.70; Oğuz, 2010, s.48).

Bilim ve teknoloji çok büyük miktarda bilginin üretildiği ve kullanıldığı bir süreçtir (Drake, 2001). Ortaya çıkan bilginin toplanarak düzenlenmesi ve yararlanmaya sunulması da kütüphaneler aracılığıyla olur. Diğer bir deyişle, kütüphane, hem bilimsel ve teknolojik bilgiyi yayarak bilimsel ve teknolojik gelişmeleri beslemekte hem de bilim ve teknolojinin çıktısı olan bilgiyi tekrar topluma sunmaktadır. Kütüphane kurumunu ulusal bilgi politikası ele alan çalışmalarda konu genel olarak bilim-teknoloji politikalarıyla ilişkilendirilmeye çalışılmıştır (Hill, 1994; Gray, 1988).

Bilim-teknoloji döngüsünde kütüphanenin köprü işlevi gördüğü, bilimsel ve teknolojik gelişmeler için kütüphaneye gereksinim olduğu anlaşılmaktadır. Kütüphane sahip olduğu bilgiyi kullanırmak yoluyla kültürel ve bilimsel gelişmelere katkı yapmakta; buna bağlı olarak teknolojinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Kütüphane bilim ve teknolojinin üretilmesine yardımcı olma işlevini aynı zamanda teknolojinin kendisini de kullanarak yerine getirmektedir.

Kısaca, bilim, teknoloji için altyapısal bir bilgi; teknoloji bilimin sonucu ve aynı zamanda besleyicisidir. Kütüphane kurumu ise bilimsel bilgi üretme sürecinin ana bileşenlerinden birisi olup bu işleviyle teknolojinin de altyapı unsurudur.

Bilim-Teknoloji Politikaları ve Kütüphane Kurumu

Bilim ve teknolojiyle kütüphane kurumunun çok yakın bir ilişkisi olduğu ve bilim ve teknoloji politikaları hazırlanırken kütüphane kurumunun göz ardı edilmemesi gerektiği açıktır. Bu çerçevede, çağdaş bir bilim-teknoloji politikasında, bilim ve teknolojinin ana bileşeni olarak kabul ettiğimiz kütüphane kurumuna ilişkin yaklaşımın temel ilkeleri şöyle sıralanabilir:

Amaç ve Hedeflere İlişkin İlkeler:

- ◇ Kütüphane, bilim-teknoloji politikasının doğal bir unsuru, ayrılmaz bir parçası ve olmazsa olmazı kabul edilmelidir.
- ◇ Bilim-teknoloji politikası, kütüphaneyi bilim ve teknolojinin üretilmesi ve geliştirilmesinde kilit rolü olan bir kurum olarak görmelidir.
- ◇ Bilim-teknoloji politikası, kütüphaneyi bilimsel ve teknolojik temelli gelişme hedefinin gerçekleştirilmesinde işlevi ve sorumluluğu olan bir kurum olarak algılamalıdır.

Yol ve Yönteme İlişkin İlkeler

- ◇ Kütüphane, bilim-teknoloji politikasında kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde tanımlanmalı, kütüphanenin amaç, yetki, görev, işlev ve sorumlulukları, açıkça belirtilmelidir.
- ◇ Bilim-teknoloji politikası içinde kütüphanenin yükleneceği rol ve işlevler yasal dayanaklara sahip olmalıdır.
- ◇ Bilim-teknoloji politikası, kütüphanenin bilim ve teknolojinin üretilmesi geliştirilmesi sürecindeki anlamını ve önemini açık bir biçimde ortaya koymalıdır.
- ◇ Kütüphanenin bilim-teknoloji politikası içinde yüklenmiş olduğu işlev, görev ve sorumluluklar diğer konulardaki ulusal politikalarla uyumlu ve bütünleştirilebilir olmalıdır.
- ◇ Bilim-teknoloji politikası, hedefler çerçevesinde uygulanmak üzere kütüphanelere ilişkin kısa, orta ve uzun vadeli plan, proje ve program ve stratejiler geliştirmeye çerçeve oluşturmalıdır.
- ◇ Bilim-teknoloji politikası, kütüphaneleri ulusal kütüphane sistemi bütünlüğü içinde ve aynı zamanda türsel ayrımlarına bağlı işlevsel farklılıkları gözetilerek değerlendirmelidir.
- ◇ Bilim-teknoloji politikası kütüphane örgütlenmesinin nasıl olacağını açıklamalıdır.
- ◇ Kütüphaneden beklenen hizmetler ve bunların nasıl gerçekleştirileceği bilim-teknoloji politikası içinde tanımlanmalı ve ayrıntılarıyla ortaya konmalıdır.
- ◇ Bilim-teknoloji politikası içinde kütüphanenin kendisi, kaynak ve hizmetlerine yönelik gerekli ulusal ve uluslararası standartlar yer almalıdır.
- ◇ Kütüphane kaynak ve hizmetlerine ayrılacak mali kaynaklar bilim-teknoloji politikası içinde tanımlanmalıdır.
- ◇ Bilim-teknoloji politikası, kütüphane hizmetlerini yürütecek olan kütüphaneci ve diğer personelin niceliklerini standartlara dayanarak belirlemeli ve niteliklerini tanımlamalıdır.
- ◇ Bilim-teknoloji politikasında kütüphanenin ve kütüphane yöneticisinin bilimsel ve teknolojik sistem içerisindeki hiyerarşik konumu ve yönetsel organlarla ilişkisi belirlenmiş olmalıdır.

- ◇ Kütüphanenin diğer bilimsel ve teknolojik kurumlarla ilişkisi bilim-teknoloji politikası içinde ele alınmalıdır.
- ◇ Kütüphane hizmetlerinin nasıl ve hangi zaman aralıklarıyla değerlendirileceği ve bu değerlendirmelerle ilişkin ilkeler bilim-teknoloji politikası içinde yer almalıdır.
- ◇ Bilim-teknoloji politikası kütüphanelerin elektronik kaynak ve hizmetlerine ilişkin yaklaşım ve standartları da belirlemelidir.

Yukarıda sıralanan ve ulusal bir bilim-teknoloji politikasının genel çerçevesini çizen ilkeler bilim-teknoloji politikası – kütüphane ilişkisini de ortaya koyar niteliktedir. Bir ülkede var olan bilim-teknoloji politikalarının kütüphane kurumuna ilişkin yaklaşımını değerlendirirken bu ilkelerin varlığı-yokluğu ölçüt olarak kullanılabilir.

Türkiye'nin Bilim-Teknoloji Politikalarında Kütüphane Kurumuna Yaklaşım

Bu bölümde Türkiye'deki bilim-teknoloji politikalarının kütüphaneye yönelik 2000 yılı sonrası yaklaşımı bu konudaki yasalar, yönetmelikler, yönergeler, siyasi parti programları, ilgili bakanlık ve kurumların strateji ve politika belgeleri incelenerek değerlendirilmeye çalışılacaktır.

İlgili Yasalarda Bilim-Teknoloji Politikaları ve Kütüphane Kurumu

Bir ülkede hak ve özgürlükleri tanımlayan temel yasa sayılan hukuksal belgeler anayasalardır. Ayrıca anayasalar genel çerçeveli belgelerdir. Bu nedenle bir anayasada kütüphane kurumuna değinilmesini beklemek gerçekçi olmayabilir. Ancak, kütüphane kurumu ile ilgili konular bağlamında ele alıp almadığı değerlendirilebilir. Halen yürürlükte olan 1982 Anayasası (T.C. Anayasası, 2011) bu çerçevede incelendiğinde 27. Maddede "herkesin bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahip olduğu" biçiminde geçen ifade dolaylı bir ilişki olarak yorumlanabilir.

Parlamentolar tarafından çıkarılan ve bir ülkede hiyerarşik olarak anayasadan sonra gelen en önemli hukuk kuralları olan yasalar, çıkarıldığı alana yönelik yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu bağlamda incelenecek yasalar *Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu (2001)* ve *Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun (2008)*'dur.

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu (2001)'nin amacı "üniversiteler, araştırma kurum ve kuruluşları ile üretim sektörlerinin işbirliği sağlanarak, ülke sanayiinin uluslararası rekabet edebilir ve ihracata yönelik bir yapıya kavuşturulması maksadıyla teknolojik bilgi üretmek, üründe ve üretim yöntemlerinde yenilik geliştirmek, ürün kalitesini veya standardını yükseltmek, verimliliği artırmak, üretim maliyetlerini düşürmek, teknolojik bilgiyi ticarileştirmek, teknoloji yoğun üretim ve girişimciliği desteklemek, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni ve ileri teknolojilere uyumunu sağlamak, Bilim

ve Teknoloji Yüksek Kurulunun kararları da dikkate alınarak teknoloji yoğun alanlarda yatırım olanakları yaratmak, araştırmacı ve vasıflı kişilere iş imkânı yaratmak, teknoloji transferine yardımcı olmak ve yüksek/ileri teknoloji sağlayacak yabancı sermayenin ülkeye girişini hızlandıracak teknolojik alt yapıyı sağlamak" olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda Yasa, Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin kuruluşu, işleyişi, yönetimi, denetimi ve bunlarla ilgili kişi ve kuruluşların görev, yetki ve sorumluluklarını tanımlayan ve düzenleyen maddeler içermektedir. Yasanın amacı olarak belirtilen ifadede geçen "teknolojik bilgi üretilmesi" kavramı kütüphane kurumuyla ilişkilendirilebilir. Ancak bu ilişki yasada yazılı olarak ifade edilmemiştir. Bunun bir eksiklik olduğu söylenebilir. Ayrıca Yasada teknolojik bilgi üretilmesine yönelik doğrudan bir madde de bulunmamaktadır.

Bu araştırmada ele aldığımız konu ile ilgili bir diğer yasa olan "Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun (2008)"un yazılı amacında Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) etkinliklerinin çerçevesi ayrıntılı olarak çizilmekte, ancak kütüphane kurumuna hiçbir biçimde atıfta bulunulmamaktadır. Bir başka deyişle, kütüphane kurumunun doğrudan yer aldığı ve çok güçlü bir biçimde ilişkili olduğu ulusal Ar-Ge etkinliklerinin çerçevesini düzenleyen bir yasa metninde kütüphane kurumu anılmamaktadır.

Çalışmamızda yasalar başlığı altında değerlendirebileceğimiz son yasal düzenleme, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın kuruluşunu düzenleyen ve Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen 3/6/2011 tarihli *Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*'dir (2011). Kanun hükmündeki bu kararnamede Personel Daire Başkanlığı'nın görevleri arasında "eğitim faaliyetleri ile ilgili dokümantasyon, yayım ve arşiv hizmetlerini yürütmek" ifadesi yer almaktadır. Kütüphanenin dokümantasyon hizmetlerini de kapsayan işlevi nedeniyle bu ifadenin dolaylı olarak kütüphaneyi işaret ettiği söylenebilir. Bunun dışında kütüphane kurumuna ilişkin herhangi bir göndermenin olmadığı, daha açık bir deyişle, kararnamede kütüphane geçmediği görülmektedir.

İlgili Yönetmeliklerde Bilim-Teknoloji Politikaları ve Kütüphane Kurumu

Çalışma kapsamında ve bilim-teknoloji-kütüphane ilişkisi bağlamında değerlendirilen yönetmelikler ve tebliğler şunlardır:

- ◇ Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği (2002)
- ◇ Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama ve Denetim Yönetmeliği (2008)
- ◇ 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (2008)

Yukarıda sıralanan yönetmelikler incelendiğinde kütüphane adının hiçbir yönetmelikte bir kez dahi geçmediği görülmektedir. Her birinin kütüphane kurumuyla son derece yakından ilgili olduğu bu yönetmeliklerde kütüphane kurumunun yer

almaması, Türkiye’de “İlgili yönetmeliklerde kütüphane kurumuna bilim-teknoloji politikası bağlamında bir alginın olmadığı” biçiminde yorumlanabilir. Burada bir yaklaşım yetersizliği bir yana herhangi bir yaklaşımdan söz etmek olanaklı değildir.

Bir yönetmelik niteliği taşımasa da bu alt başlık içinde ele alınabilecek bir diğer politika belgesi de *Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı (2009)*’dır.

Stratejik planlar kurum ve kuruluşlarının orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemleri içeren temel politika belgeleridir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın 2010-2014 yılları arasında gerçekleştireceği proje ve etkinlikleri kapsayan *Stratejik Planın Durum Analizi* bölümü Teknolojik Altyapı başlığı altında, hizmet vermekle yükümlü olunan kesimlere kaliteli hizmet sunabilmek için oluşturulan Sanayi Portalı (www.sanayi.gov.tr)’nda verilen hizmetler sıralanırken “Bakanlık kütüphanesi” de sayılmaktadır. Aynı bölümde SWOT (GZFT) Analizleri kısmında yer alan Zayıf Yönler başlığı altında arşiv ve dokümantasyon sisteminin yetersiz olduğu belirtilmektedir. Ancak, Planda arşiv ve dokümantasyon sistemini güçlendirmeye yönelik bir eylem hedefi yer almamaktadır.

Türkiye’nin bilim, sanayi ve teknoloji konusundaki ana politikalarını yürütmesi gereken/beklenen bir Bakanlığın 2010-2014 Strateji Planında kütüphane adının doğrudan bir defa geçmesi ve yalnızca bakanlığın web sitesinde sunduğu bir hizmet sayılması olumlu bir durum olmakla birlikte sınırlı bir algılayışı ifade etmektedir. Çünkü, böyle bir planda kütüphane kurumuna ilişkin daha ayrıntılı bir yaklaşımın yer alması beklenir. Arşiv ve dokümantasyon kavramları Stratejik Planda sadece Bakanlığın kurumsal çalışma sisteminin parçası olarak değerlendirilmiştir.

Kalkınma Planlarında Bilim-Teknoloji Politikaları ve Kütüphane Kurumu

Kalkınma planları bir ülkenin “ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koyan” temel politika belgeleri olarak nitelendirilebilir (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2006, s.1). Bu özellikleriyle kalkınma planları bir ülkenin en kapsamlı politika belgeleridir. Bu belgelerde çeşitli alanlara yönelik ayrıntılandırılmış politikalar yer almaktadır. Çalışma kapsamında 2000 yılı sonrası söz konusu olan 8. ve 9. Kalkınma planları incelenmiştir.

2001-2005 yılları arası dönem için hazırlanan *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005* (DPT, 2000) kütüphaneyi kültür başlığı altında değerlendirilmiş ve kütüphane hizmetlerinin verimli ve dengeli bir biçimde yaygınlaştırılması için açılan kütüphanelerin ve kütüphanelerdeki kitapların sayılarındaki artışa dikkat çekilmiştir. Planda, ayrıca, korunması gerekli kültür varlıklarına ait bilgi kaynakları için Türk Kültürü Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi kurulmasına ilişkin hukuki ve kurumsal düzenlemelerin yapılması hedefi ile çağdaş bir kütüphane yapısına ulaşılabilmesine yönelik gereksinimlerin önemine yapılan vurgu dikkat çekicidir. Ancak, bu ifadelerden başka Planda kütüphaneye yönelik yaklaşımlara yer verilmemiştir. Başka bir deyişle,

kütüphane, *Sekizinci Kalkınma Planında* bilim-teknoloji politikalarının bir parçası olarak düşünülmemiştir.

2007-2013 yılları arası dönem için hazırlanan *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)* (DPT, 2006c) incelendiğinde, vizyon olarak da adlandırılan temel vurgunun ülkenin rekabet gücünü arttırmaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması somut hedefler olarak belirlenmiştir. Rekabet Gücünün Arttırılması Başlığı altında yer alan Ar-Ge ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması Hedefi ile Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi başlığı altında yer alan Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi ve Kültürün Korunması, Geliştirilmesi ve Toplumsal Diyalogun Güçlendirilmesi hedefinin doğal olarak kütüphane kurumunu içermesi gerektiği söylenebilir. Söz konusu bölümler bir yana Kalkınma Planı'nın bütününde kütüphane kurumunun adı geçmemektedir. Türkiye'nin 2013 yılına kadar kalkınma hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için gerçekleştirilecek adımları belirleyen *Dokuzuncu Kalkınma Planı*'nda kütüphane kurumunun adının dolaylı olarak dahi geçmemesi düşündürücüdür. *Dokuzuncu Kalkınma Planı* kütüphane kurumunu bilim-teknoloji politikalarının bir unsuru olarak görmemektedir.

Kalkınma Bakanlığı'nın (Devlet Planlama Teşkilatı - DPT) Bilim-Teknoloji Politikaları ve Kütüphane Kurumu

Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasını hızlandırmak için 30 Eylül 1960 tarihinde Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) hükümetçe belirlenen amaçları gerçekleştirmek için kalkınma planları ve yıllık planlar hazırlamaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2011a). DPT, 2011 yılından itibaren yeniden örgütlenerek Kalkınma Bakanlığı olarak hizmet vermeye başlamıştır. Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma için gerekli olan bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve bunlara yönelik hedefler ve bu hedeflere ulaşmak için atılması gereken adımlar da doğal olarak Kalkınma Bakanlığı'nın görev alanı içinde yer almaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin bilim-teknoloji politikaları açısından Kalkınma Bakanlığı'nın sözü edilen amaçları gerçekleştirmek üzere hazırlamış olduğu ve politika belgeleri olarak nitelendirilebilecek *Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010)* ve *Eylem Planı, Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006)*, *Orta Vadeli Program (2012-2014)* ve *DPT Stratejik Planı* bilim-teknoloji politikaları ve kütüphane ilişkisi bağlamında değerlendirilecektir.*

Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010), Eylem Planı ve Kütüphane Kurumu

DPT, 2005 yılında 2006-2010 yılları arası dönem için Türkiye'nin bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkin olarak yararlanması ve bilgi toplumuna dönüşümün gerçekleştirilmesine yönelik orta ve uzun vadeli strateji ve hedefleri belirlemek üzere, *Bilgi Toplumu Stratejisi* hazırlık sürecini başlatmıştır. *Bilgi Toplumu Stratejisi*'nde Türkiye'nin

* Bir önceki bölümde değerlendirildiğinden Kalkınma Bakanlığı'nın hazırladığı 8. ve 9. Kalkınma Planı bu bölümde ele alınmamıştır.

2010 yılında bilgi toplumuna dönüşüm potansiyeli değerlendirilmiş, belirlenen stratejik öncelikler çerçevesinde 2010 yılı için hedefler ve bu hedeflere ulaşmak için atılması gereken adımlar belirlenmiştir. *Bilgi Toplumu Stratejisi* ve *Eki Eylem Planı*'nın; vatandaşlar, kamu kesimi ve iş dünyası ile sivil toplum kuruluşları, yani toplumun her kesimi için 5 yıllık dönemde temel referans belgesi olacağı ve gelecekte yapılacak çalışmalara da ışık tutacağı belirtilmektedir (DPT, 2006a, s.2). Öncelikle, *Bilgi Toplumu Stratejisi*'nin bilgi toplumuna dönüşüm iddiası, hedefi ve izlenecek stratejilerin kütüphane kurumunu içermesi gerektiğini söyleyebiliriz. Dört bölümden oluşan *Bilgi Toplumu Stratejisi*'nin Türkiye'nin Stratejik Öncelikleri bölümünde Yer Alan Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin İş Dünyasına Nüfuzu, Küresel Rekabetçi Bilgi Teknolojileri Sektörü ve Ar-Ge ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi kısımlarında kütüphane kurumunun varlığı beklenmektedir. Fakat belge içerisinde kütüphaneye yalnızca Türkiye'nin Stratejik Öncelikleri kısmında ve Eğitim ve Kültür Hizmetleri başlığı altında "kütüphane hizmetleri, katalog tarama ve içeriğe erişim hizmetleri elektronik ortamda sunulur hale getirilecektir" (DPT, 2006a, s.32) ifadeleriyle yer verilmektedir.

Strateji belgesinde kütüphane hizmetlerinin elektronik ortamda sunulmasına yönelik son derece genel ve yetersiz bir ifade söz konusudur.

"Bilgi Toplumu Stratejisi kapsamında belirlenen stratejik amaç ve hedeflere ulaşılmasını sağlamak üzere, stratejinin uygulama döneminde hayata geçirilecek faaliyet ve projeleri içeren" *Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010) Eylem Planının* bölüm ve alt başlıkları, *Bilgi Toplumu Stratejisi*'nin içeriğine paralel şekilde düzenlenmiştir. *Eylem Planının*, *Bilgi Toplumu Stratejisi*'nin uygulanması sürecinde ilgili kurum ve kuruluşlara rehberlik etmesi beklenmektedir (DPT, 2006b, s.1). *Eylem Planı*'nın *Bilgi Toplumu Stratejisi*'nin Ek'i olduğu ve belirlenen hedef ve stratejilere ulaşmak için atılacak adımları içerdiği düşünüldüğünde *Bilgi Toplumu Stratejisi*'nde yer alan kütüphaneye yönelik dar çerçeveli yaklaşımı ayrıntılandırması beklenmektedir. *Eylem Planı*'nda kütüphaneyi içeren eylem ve açıklamalar şunlardır:

Okullarda Bilgi Teknolojileri (BT) Altyapısı

"BT laboratuvarlarının planlanan tüm okullarda kurulumu hızla tamamlanacak ve bu laboratuvarlarda çoklu ortam kütüphaneleri oluşturularak güncelliği sağlanacaktır" (DPT, 2006a, s.8).

Entegre e-Kütüphane Sistemi

- ◊ Ülkedeki tüm kütüphanelerde yer alan kaynakların tek bir yerden sorgulanabilmesi; kitap ayırtma, talep, uzatma, ceza ödeme gibi işlemlerin çevrimiçi gerçekleştirilebilmesi; elektronik kanallardan kullanıcılara çeşitli bilgilendirme mesajları yollanabilmesini sağlayacak sistem kurulacaktır.
- ◊ Seçili kütüphane materyallerine (kitap, tez, saydam, vb.) devlet arşivlerinde yer alan sık kullanılan belgelere çevrimiçi erişim imkânı sağlanacaktır.

- ◊ Farklı kurumlar tarafından yürütülen e-kütüphane çalışmaları birleştirilecektir (DPT, 2006b, s.18).

Bütünleşik e-kütüphane sistemiyle ilgili toplu katalog hedefi olumlu bir yaklaşımdır. Sözü edilen hizmetlerin çoğunu kütüphaneler kendi kullanıcılarına ayrı ayrı zaten sunmaktadırlar. Ancak, bütün kütüphanelerin birbiriyle bütünleşik olduğu bir e-kütüphane sisteminin kurulmasının öngörülmesi -gerçekçiliği tartışmalı olsa da- önemlidir. Kütüphane materyallerine ve devlet arşivlerinde yer alan sık kullanılan belgelere çevrimiçi erişim olanağının sağlanması ise ilk bakışta olumlu olarak değerlendirilebilir. E-kütüphane çalışmalarını tek çatı altında toplama hedefi de son derece olumlu bir gelişme olacaktır. Fakat genel ifadeler ve izlenecek yöntem ve stratejilerin açıklanmaması eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse, *Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010)* ve *Eylem Planı'nın* kütüphane kurumuna ilişkin yaklaşımı yetersiz ve yüzeyseldir. Özellikle toplu katalog ve-kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik stratejiler dikkat çekici olsa da söz konusu stratejilerin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin ayrıntıların verilmemiş olması ilgili hedeflere ulaşılmasına yönelik kuşku doğurmaktadır.

Orta Vadeli Program (2012-2014) ve Kütüphane Kurumu

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 2012-2014 yılları arası dönemi kapsayan, küresel ekonomik gelişmelerin yanında ilgili ekonomik gelişmeleri de dikkate alan *Orta Vadeli Program'da* (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2011b) bilim-teknolojiyle ilgili maddeler; Ar-Ge ve Yeniliğin Geliştirilmesi, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması, Sanayi ve Hizmetlerde Yüksek Katma Değerli Üretim Yapısına Geçiş Sağlanması'dır. Söz konusu alanların kütüphane kurumuyla ilişkisi düşünüldüğünde bu bölümlerde kütüphane kavramının geçmesi beklenmektedir. Bu bölümler dâhil metnin bütününde kütüphane kurumundan söz edilmemektedir. Araştırmacı insan gücünün, özel sektörün ihtiyaçları da dikkate alınarak nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesi, araştırma alt yapılarının etkin kullanımın sağlanması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve etkin kullanımıyla bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin hızlandırılması, bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısındaki bölgesel farklılıkların azaltılarak toplumun tüm kesimlerinin geniş bant teknolojileri başta olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerine uygun maliyetlerle erişiminin artırılması, bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe Ar-Ge faaliyetlerini desteklemek (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2011b, ss.41-42) hedefleri doğrudan veya dolaylı olarak kütüphaneyle ilgilidir. Araştırmacı insan gücünün nitelik yönünden geliştirilmesi kütüphane kurumunu gerektirmektedir. Araştırma alt yapılarının etkin kullanımının sağlanması ifadesinin kütüphanenin araştırmaya destek olma işlevi nedeniyle belirsiz de olsa kütüphaneyi işaret ettiğini söylemek yanlış olmaz. Bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısındaki bölgesel farklılıkların azaltılarak toplumun her kesimine uygun maliyetle bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim sunma hizmeti kütüphaneler kanalıyla kolaylıkla uygulanabilir olduğundan bu maddenin kütüphaneyi içermesi özellikle beklenmekteydi.

Kalkınma Bakanlığı'nın bu çalışma kapsamında incelenen diğer politika belgelerinin çoğunda olduğu gibi *Orta Vadeli Program*'da kütüphane kavramına yer verilmemiştir. Açık bir deyişle, *Orta Vadeli Program* kütüphane kurumunu bilim-teknoloji politikalarının bir unsuru olarak görmemektedir.

DPT Stratejik Planı (2009-2013) ve Kütüphane Kurumu

DPT'nin kurumsal yapısını yeniden düzenleme amacıyla geliştirilmiş olan *Stratejik Planın* (DPT, 2009) bu kurumun kendisiyle ilgili geleceğe yönelik vizyonunu ve bu vizyonu gerçekleştirmek için izlenecek yol ve yöntemleri içermesi bakımından yalnızca bu kurumun ilgilendirdiği söylenebilir. Ancak, DPT gibi bilim-teknoloji politikalarını da kapsayan planlamalar yapan bir kuruluşun iç stratejilerinin ulusal politikalara yansımaları ve bakış açısı hakkında fikir vereceğinden kurumun stratejik planı irdelenmesi gerekli görülmüştür.

Planda, Müsteşarlığın bilgiyi etkin kullanan yapıya kavuşturulması, bilgiye hızlı erişim, kurum içi ve dışı bilgi ağı oluşturulması ve paylaşılmasının önemi, bilginin etkin ve yaygın kullanımı için gerekli altyapı, ihtiyaçlar ve teknolojideki gelişmeler doğrultusunda yenilenme, Müsteşarlık Kütüphanesi ve e-kütüphane hizmetlerinin kullanıcıların beklentileri doğrultusunda geliştirilmesi, müsteşarlık bilgi haritası oluşturulması, altyapı ve sunulan hizmetlerin paydaş beklentileri yönünde güçlendirilmesi (DPT, 2009, ss.88-89), bilgiye erişim olanakları, evrak ve arşiv hizmetleri ile ulaşım hizmetlerinin daha etkin olabilmesi için gerekli çalışmaların yapılması (DPT, 2009, s.9), ifadelerinin geçtiği kısımlar kütüphane kurumuyla ilişkilendirilebilir. "Bilginin etkin ve yaygın kullanımı için gerekli altyapı" ifadesi kütüphane kurumunu çağırıştırılmaktadır. Kurum kütüphanesinin dermesi ve elektronik hizmetlere ait bilgiler verilmesinin yanında gelecekte e-kütüphane hizmetlerinin kullanıcıların beklentisi doğrultusunda geliştirilmesi hedefi göze çarpmaktadır. Öte yandan ilgili hedeflere ilişkin gerçekleştirilecek stratejiler arasında kütüphaneye yer verilmemesi önemli bir eksiklik ve çelişkidir. Personelin verimliliği için sunulan destek hizmetlerinin fiziki ve teknik altyapısının güçlendirilmesi hedefi kapsamında bilgiye erişim imkânlarının daha etkin olabilmesi hedefi kütüphaneyi aklı getirmektedir. Kısaca, diğer DPT belgeleri gibi bu belgede de bilim-teknoloji politikasının içinde kütüphane güçlü bir unsur olarak düşünülmemektedir.

TÜBİTAK'ın Bilim-Teknoloji Politikaları ve Kütüphane Kurumu

Çalışma kapsamında, Türkiye'nin bilim-teknoloji politikalarının oluşturulması ve uygulanmasına yardımcı olmakla doğrudan sorumlu olan Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) bilim-teknoloji politikalarının incelenmesi gerekli görülmüştür. Bu çerçevede doğrudan TÜBİTAK tarafından hazırlanan ve kütüphane kurumuyla ilgili olabileceği düşünülen bazı yayın, rapor, plan ve belgeler değerlendirilmiştir.

Türk Bilim ve Teknoloji Politikası (1993-2003)

TÜBİTAK tarafından hazırlanan *Türk Bilim ve Teknoloji Politikası 1993-2003* Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun 1993 yılındaki toplantısında kabul edilmiştir (TÜBİTAK, 1993, s.1).

Türk Bilim ve Teknoloji Politikası'nda öncelikle kütüphane kavramının hiçbir biçimde geçmediği söylenebilir. Ancak, Ar-Ge faaliyetlerinin evrensel bir boyut kazanabilmesi için önemli bir girdi olarak kabul edilen kitap ve süreli yayınlar bakımından büyük bir yetersizliğin kabul edilmesine yönelik saptamanın kütüphane kurumuna işaret ettiği açıktır. Ancak, burada kitap ve süreli yayınlar yerine kapsayıcı terim olarak kütüphane teriminin kullanılması daha doğru bir yaklaşım olabilirdi. Belgede her kuruluşun kendisi için ayrı bir bilgi erişim sistemi kurması yerine, bilgi akımı sağlayacak merkezi bir bilgi merkezi kurulmasının önemine ilişkin belirlemeler dikkat çekicidir. Her kurumun kendi bünyesinde kütüphane, bilgi merkezi kurmasına gerek olmadığı yaklaşımı doğru sayılmaz. Bilgi toplumu olabilmek için bilgisayar, internet ve iletişime gerek olduğunu varsayarken kütüphane kurumunu yok sayan anlayış *Türk Bilim ve Teknoloji Politikası*'nda da karşımıza çıkmaktadır. Bilgiye erişimin hızlandırılması, bilgiyi daha hızlı elde etmek ve toplamak, doğru bilgiye erişirmek ve bilgi toplumuna ulaşma hedefinin yalnızca etkili bilişim politikalarına bağlı olduğunu kabul eden açıklamalar eksik ve hatalıdır (TÜBİTAK, 1993). Çünkü sözü edilen hedefler doğrudan kütüphane kurumunu içermesi gereken, ayrıca kütüphane kurumunun sahip olduğu işlev ve sorumluluklar arasında yer almaktadır. *Türk Bilim ve Teknoloji Politikası*'nın kütüphane kurumuna yaklaşımı yüzeysel ve yetersiz olup, kütüphane bilim-tekno­loji politikalarının organik bir unsur olarak kabul edilmemektedir.

Yukarıdaki temel belgenin dışında TÜBİTAK'ın konuyla ilgili olarak hazırladığı şu belgeler bulunmaktadır:

1. *Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları: 2003-2023 Strateji Belgesi (Vizyon 2023)* (TÜBİTAK, 2004)
2. *Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı (BTP-UP) (2005-2010)* (TÜBİTAK, 2005)
3. *Uluslararası Bilim, Teknoloji ve Yenilik (BTY) Stratejisi Uygulama Planı (2007-2010)* (TÜBİTAK, 2007a)
4. *Ulusal Yenilik Stratejisi (2008-2010)* (TÜBİTAK, 2007b)
5. *Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu 22. Toplantısı (2010)* (TÜBİTAK, 2007c)
6. *Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi 2011-2016* (TÜBİTAK, 2010a)
7. *Bilim ve Teknoloji İnsan Kaynağı Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2016* (TÜBİTAK, 2010b)
8. *TÜBİTAK 2008-2012 Stratejik Planı* (TÜBİTAK, 2011)

Yukarıda sıralanan ve kütüphane kurumu ile ilişkisi bağlamında ele alınabilecek belgeler değerlendirildiğinde kütüphane kurumuna ilişkin yaklaşımın genelde benzer bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Söz konusu tüm belgeler kütüphane kurumunu Türkiye'deki bilim-tekno­loji politikalarının organik bir parçası olarak görmemekte ve dikkate almamaktadır. Bir başka deyişle, kütüphane, bilim-tekno­loji politikalarının yaşama geçirilmesinde rol oynayan bir kurum olarak değerlendirilmemektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde, örneğin kütüphane kurumu bilim, teknoloji ve yenilik için

bu konudaki Uygulama Planlarının, *Ulusal Yenilik Stratejisi'nin* ya da *Bilim-Teknoloji İnsan Kaynağı Stratejisi* ve *Eylem Planı'nın* bir parçası olarak düşünülmemiştir. Gerek strateji, gerek eylem planı ve gerekse uygulama planlarında yapılması gereken temel eylemlerden hiçbiri doğrudan kütüphane kurumuyla ilişkilendirilmemiştir. Ele aldığımız TÜBİTAK belgelerinde kütüphane kurumu araştırma altyapısının geliştirilmesinde de gerekli bir unsur olarak düşünülmemiştir. Bu belgeler içinde görece önemli sayılabilecek *TÜBİTAK 2008-2012 Stratejik Planı'nın* Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM)'e yer veriş olumlu bir durum olmakla birlikte sadece ULAKBİM'e yönelik bir strateji ya da öngörünün yazılmamış olması bir politika eksikliği olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, TÜBİTAK'a ilişkin belgeler incelendiğinde sıklıkla vurgulanan bilim, teknoloji, yenilik, bilgi toplumu gibi kavramlar kütüphane kurumuyla ilişkilendirilmemiş, kütüphanenin bu kavramlara dayalı değişim sürecinin bir parçası olduğu gözden kaçırılmıştır.

Türkiye Ulusal (2008) ve AB Müktesebatına Uyum (2007-2013) Programlarında Bilim-Teknoloji Politikası ve Kütüphane Kurumu

Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı (Ulusal Program), "Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılım sürecinde, kısa ve orta vadede gerçekleştirilmesi öngörülen çalışmaları" kapsamaktadır. *Ulusal Program'ın* amacı "bu alanda yapılacak çalışmaların temel esas ve unsurlarını belirlemek" olarak belirtilmektedir. Ayrıca, *Ulusal Program'ın* yıllık gerçekleştirmeler, Katılım Ortaklığı Belgesi, tarama sonu raporları, müzakere çerçeve belgeleri ve ilerleme raporları ışığında, ülkenin ihtiyaç ve önceliklerine göre gerektiğinden güncelleştirileceği ifade edilmektedir (AB Bakanlığı, 2008, s.ii). 2008 yılında kabul edilen üçüncü Ulusal Program'da kütüphane unsurunu içeren ifadelerin Eğitim, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve Çevre ve Orman Bakanlığı maddelerinde dolaylı olarak geçtiği söylenebilir.

"Eğitimde niteliğin artırılması amacıyla öğrencilerin bilimsel araştırmaya teşvik edilmesi" ifadesi kütüphane kurumuyla ilişkilendirilebilir. Eğitim ve araştırma merkezi dâhil, eğitim ve bilimsel değerlendirme, yönlendirme ve strateji oluşturmak için sorumlu bir bilimsel merciinin kurulmasına ilişkin iki maddenin dolaylı bir biçimde kütüphane kurumunu içerdiği söylenebilir. Maddeler arasında yer alan Bilgi Toplumu ve Medya başlığı altında kütüphane kavramının geçmediği görülmektedir. Genel olarak Ulusal Program'da kütüphane kurumuyla son derece ilgili olabilecek maddelerde dahi bu kurumun adının geçmemesi Türkiye'nin önemli bir politika belgesinde kütüphane kurumu algısının zayıflığını ortaya koymaktadır.

Benzer nitelikte olan *Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı 2007-2013* (AB Bakanlığı, 2007) Bilim ve Araştırma başlığının da yer aldığı 33 başlıktan oluşmasına karşın kütüphaneye doğrudan veya dolaylı hiçbir biçimde atıfta bulunmaması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bu durum, "Türkiye'nin AB hedefi bilim-teknoloji bağlamında kütüphane kurumuyla ilişkilendirilmemiştir" biçiminde yorumlanabilir.

Hükümet Programlarında Bilim-Teknoloji Politikası ve Kütüphane Kurumu

Devletin yürütme organı olan hükümet, bir ülkede yönetimle ilgili en yetkili kurumdur. Siyasal partiler yönetimle ilgili belirledikleri ilkeleri iktidara geldiklerinde hükümet programı olarak düzenlemekte ve kamuoyuyla paylaşmaktadır. Yönetimsel ve toplumsal bütün alanlara ilişkin konuları kapsayan hükümet programları çalışmamız kapsamında değerlendirilmesi gereken önemli ulusal politika belgelerindedir. 2000 yılı sonrası aynı siyasal partinin (Adalet ve Kalkınma Partisi – AK Parti, AKP) kurduğu üç hükümet olan 59. Hükümet (I. Erdoğan Hükümeti), 60 Hükümet (II. Erdoğan Hükümeti) ve 61. Hükümet (III. Erdoğan Hükümeti) söz konusudur. Bu bölümde bu hükümetlerin programları bilim-tekno­loji politikası-kütüphane ilişkisi açısından incelenmektedir.

59. Hükümet Programı'nda (I. Erdoğan ..., 2003) üniversitelerin çağdaş bir öğretim ve araştırma kurumu olmalarını sağlayacak düzenlemeler yapılacağı, üniversitelerin serbestçe bilimsel faaliyette bulunduğu araştırma ve öğretim kurumları düzeyine çıkarılacağı ve kültürel mirasın korunmasına büyük önem gösterileceği belirtilmektedir. Ancak, bu kısımlarda kütüphaneden söz edilmemektedir. Ayrıca, bilgi toplumuna geçiş sürecinde ulaşım ve iletişimin önemine değinilirken kütüphaneye atıfta bulunulmamaktadır. Programda kütüphane kavramı geçmemektedir.

60. Hükümet Programı'nda (II. Erdoğan ..., 2007) sosyal refahın yükselmesi ve sürdürülmesinde önemli bir rolü olduğu kabul edilen bilim, teknoloji ve yeniliğin destekleneceği ve geçmiş dönemlere göre önemli oranda arttırılmış olan Ar-Ge'ye ayrılan payın daha da arttırılacağı belirtilmektedir. Ayrıca, Ar-Ge çalışması yapan KOBİ'lerin sayısının arttırılması, zengin ve rekabetçi bir kültür hayatı oluşturma hedefi ortaya konulmakta ve kültür mirasını korumak ve geliştirmede devletin rolüne vurgu yapılmaktadır. Ancak, Programda kütüphane kavramı geçmemektedir.

61. Hükümet Programı'nda (III. Erdoğan ..., 2011), bilim, teknoloji ve yeniliğin desteklenmesi hedefine dikkat çekilmekte ve bilim, sanayi ve teknoloji politika ve uygulamalarının daha etkin biçimde yürütüleceği, bilgi ve iletişim teknolojileri alanları, araştırma altyapılarının geliştirileceği, araştırmacı insan gücünün güçlendirileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca, Programda, Bilgi Toplumu Stratejisinin iletişim ve bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelere gecikmeksizin yanıt verebilecek biçimde güncelleneceği ve bilişim okuryazarlığının yaygınlaştırılması ve bireylerin e-dönüşümünün çeşitli programlarla teşvik edilmesi ifadeleri de yer almaktadır. Eğitim ve kültürel etkinliklerle ilgili yapılanlar içinde 6146 adet yeni okul kütüphanesinin açılmasının sayılması kütüphanenin bir eğitim ve kültür unsuru olarak kabul edildiğini göstermesi açısından önemlidir. Program'da, incelenen diğer politika belgelerinde olduğu gibi bilgi toplumuna hazırlanma çerçevesinde yalnızca bilgisayar ve internet altyapısının güçlendirilmesi stratejisinin yer alması bilim-tekno­loji politikası-kütüphane ilişkisi açısından olumlu ancak yetersiz bir yaklaşımı göstermektedir. Okullarda oluşturulacak akıllı derslikler ve diğer altyapı ve araçlarından söz edilirken kütüphane kurumunun düşünülmemiş olması bir algı eksikliği olarak değerlendirilebilir. Var olan kütüphanelerin geliştirilmesi ve sayılarının arttı-

rılması somut hedefi konmaksızın öğrencilere e-kitap dağıtımı çelişkili ve bütünlükten yoksun bir politik yaklaşım anlamına gelmektedir. Hükümet programında kütüphaneler sadece toplu konut alanlarına inşa edilmesi gereken yapılar olarak geçmektedir.

Hükümet programları hemen her alana yönelik genel politikaları içeren belgeler olduğu için, ilk bakışta Program'da kütüphaneye yönelik politikaların geçmemiş olması anlaşılabilir bir durum olsa da otomobil üretiminden, ormandan, tren garı inşa edilmesinden, besi ve süt hayvancılığının dengeli bir şekilde gelişmesine kadar çok geniş bir yelpazede sıralanan politikalar arasında kütüphane kurumunun adının geçmemesi düşündürücüdür. Kütüphaneyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olabilecek kısımlarda bile kütüphane kurumunun geçmemesi *Hükümet Programı*'nın tam anlamıyla bir bilim-teknoloji politikasını içermediği, kütüphaneyi bilim ve teknolojik gelişim için gerekli görmediği biçiminde değerlendirilebilir. Ayrıca, Program'da doğrudan ve detaylı olarak bilim-teknolojiye yönelik bir yaklaşımın olmayışı da önemli bir olumsuzluktur.

Siyasal Parti Programlarında Bilim-Teknoloji Politikası ve Kütüphane Kurumu

Siyasal partiler devleti yönetmek amacıyla kurulmuş örgütler olarak bu amaca yönelik, yönetim ve sosyal hayatın her alanına ilişkin belirledikleri ilke ve politikalarını "parti programı" adı altında kamuoyuna sunmaktadırlar. Hemen her alana yönelik politikaları içeren parti programlarında bilim-teknoloji politikası ve kütüphane ilişkisine yönelik yaklaşımları değerlendirmek amacıyla 2000 yılı sonrasında TBMM'de bulunan ve siyasete yaşama ağırlıklı yön veren partilerin programları incelenecek, bu çerçevede AKP, CHP, MHP ve BDP programları değerlendirilecektir.

AKP'nin Programı'nda bilim ve teknolojiyle ilgili politikalar bilim ve teknoloji başlığı altında sıralanmıştır. Bu kısımda Türkiye'nin bilim ve teknoloji kapasitesini yükseltmek, yeni buluşların önünü açmak için her türlü çalışmanın destekleneceği ve sanayi kuruluşları başta olmak üzere tüm ülkeyi uluslararası sisteme entegre edecek, ülkenin bilgiye hızlı erişimini sağlayacak ulusal enformasyon ağı altyapısının yaşama geçirileceği belirtilmektedir. Her iki politikanın gerçekleşebilmesi için ana unsurlarından biri olan kütüphaneden söz edilmemiş olması eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, eğitim başlığı altında üniversitelerin bilimsel bilginin üretildiği ve araştırma ve öğretim faaliyetlerinin esas olduğu kurumlar haline dönüştürüleceği ifade edilirken sözü edilen amaca ulaşmada kütüphanenin işlevi ve rolünden söz edilmemesi de bir yaklaşım yetersizliğini yansıtmaktadır. Kültür başlığı altında kitabın hayatımızdan her gün biraz daha uzaklaşmasıyla mücadele edileceği ifade edilmekte ancak bunu gerçekleştirebilmek için en etkili unsur olan kütüphaneden söz edilmemektedir. Bunun yanında, ülkenin kültür ve sanat zenginliğini desteklemek için kültür merkezleri ve kültür evlerinin yaygınlaştırılması hedeflenirken, bu kısımda da kütüphane kavramının hiç geçmiyor oluşu ve genel olarak Program'ın bütününde kütüphane kavramının düşünülmemiş olması dikkat çekicidir (AKP, 2011). AKP Programı'nın kütüphaneyi bilim-teknoloji politikaları için önemli rol ve işlevi olan bir kurum olarak görmediği anlaşılmaktadır.

Bir diğer parti olan CHP'nin Program'ında da bilim, araştırma ve teknoloji konularına yönelik çok çeşitli ve olumlu yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Bilime, araştırmaya, yeniliğe yatırım yapılması, sanayileşme için bilimsel ve teknolojik gelişmeden yararlanılması, kapsamlı bilim-teknoloji politikaları eşliğinde beyin göçünün tersine çevrilmesi, teknoloji merkezleri kurulması, bilgiyi üretip kullanabilmek ve pazarlayabilmek, bilgi toplumuna dönüşüm, üniversitelere ve diğer araştırma kuruluşlarına bilimsel yayın ve araştırma için gereksinim duyulan kaynakların sağlanması hedefleri oldukça gerçekçi ve olumludur. Ancak sözü edilen hedefleri gerçekleştirmek için açıkça kütüphane kurumuna hiçbir gönderme yapılmadığı görülmektedir. Tarih ve kültürel zenginliğin korunması, yayılması konusunda arşiv kurumuna atıfta bulunulurken kütüphaneden söz edilmemesi bir başka eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bunların dışında, Program'ın kütüphaneye geniş sayılabilecek bir biçimde yer verdiğini görmekteyiz. Halka açık kütüphanelerin yaygınlaştırılması, kütüphanelerin bilgi toplumu çerçevesinde değerlendirilerek ulusal eğitim ve kültür politikalarının odak merkezi haline getirilmesi, halk kütüphanesi, Milli Kütüphane ve derleme kanununa özel önem verilmesi, okuma alışkanlığı için gezici kütüphane hizmetinin geliştirilmesi, işitme ve görme engelliler için özel kütüphane ortamlarının oluşturulması ve yükseköğrenim öğrencilerine kütüphaneye sahip barınma ve yurt olanaklarının sağlanması hedefleri Program'ın kütüphane kurumuna yönelik yaklaşımın varlığını göstermektedir (CHP, 2011). CHP Programı'na ilişkin temel eksikliğin kütüphane kurumunun bilim-teknoloji politikası bağlamında yeterince ele alınmamış olmasıdır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen MHP Programı'nda bilim-teknolojiye yönelik politikaların oldukça genel, kesin ve iddialı bir biçimde yer aldığını görmekteyiz. Program'da teknolojik üretim ve bilimsel gelişim ve bilgi toplumuna geçiş hedefi en başta öne çıkmaktadır. Bilgi toplumunun temel yapı taşı olan bilgiye kolay erişim için oluşturulması planlanan ulusal bilgi ağı altyapısı sistemi ve öğrenci ve öğretilere araştırmacı bir kimlik kazandırılması hedefi için kütüphane kurumuna herhangi bir rol biçilmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Aynı biçimde, üniversitelerin bilgi ve teknoloji üretim merkezlerine dönüşebilmesi için gerekli araçlar arasında teknokentler sayılırken kütüphanelerden söz edilmemesi dikkat çekicidir. Araştırmacı insan gücünün nitelik olarak geliştirilmesi amacıyla araştırma ve geliştirme çalışmaları için iyileştirilmesi planlanan olanaklar arasında kütüphane hizmetlerinin sayılmadığı görülmektedir. Sosyal bilimlerde araştırmaların desteklenmesi, bilgi toplumu olmaya yönelik politikaların geliştirilmesi, uluslararası rekabette başarılı olabilmek için Ar-Ge'nin desteklenmesi hedefleri oldukça olumlu görülmele birlikte söz konusu hedeflere ulaşmada kütüphane kurumuna gönderme yapılmaması Program'ın bilim-teknoloji politikalarında kütüphanenin yerinin olmadığını göstermektedir (MHP, 2009). Kütüphane kavramının doğrudan ilgili olduğu ve zorunlu olarak geçmesi gereken bilim, teknoloji, bilgi toplumu gibi hedeflerin sıralandığı bölümler bir yana Program'ın hiçbir yerinde geçmemiş olması bu partinin de kütüphane kurumuna yaklaşımında önemli sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır. Kısaca, bilim-teknoloji konusunda olumlu bir

söyleme sahip MHP Programı'nın kütüphane kurumuna yönelik değerlendirmeye olanak sağlayacak bir yaklaşıma sahip olmadığı görülmektedir.

TBMM'de yer alan ve son dönem politik hayatta etkisi olan BDP'nin Programı'nda bilim ve teknolojiyle ilgili herhangi bir başlık olmaması dikkat çekmektedir. Program'da bilim ve teknoloji politikası olarak nitelendirilebilecek herhangi bir ifade de yer almamaktadır. Bununla birlikte kültür ve sanat başlığı altında kütüphaneyle ilgili olarak; en küçük yerleşim birimlerine kadar kütüphanelerin açılması ve her yaştan insana hizmet vermesi, kadın kütüphanelerinin açılması, gezici kütüphanelerin yaygınlaştırılması ve kitap dönüşüm projelerinin yaşama geçirilmesi hedeflerinin yer aldığı görülmektedir (BDP, 2011). Program'ın, bilim-teknoloji ve kütüphane ilişkisi bağlamında değerlendirilebilecek herhangi bir yaklaşımı bulunmamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'nin 2000 yılı sonrası bilim-teknoloji politikalarının kütüphane kurumuna yaklaşımını değerlendirmeyi amaçladığımız bu çalışmada ulaşılan sonuçları şu biçimde sıralayabiliriz:

1. Teknolojiyle ilgili olan yasalarda kütüphaneye, bilim-teknoloji politikalarının bir bileşeni olarak yer verilmemiştir.
2. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın bilim ve teknoloji politikalarında kütüphaneye yönelik bir yaklaşım bulunmamaktadır.
3. Kütüphane kurumu, Hükümet'in ve mecliste bulunan siyasi partilerin bilim-teknoloji politikaları kapsamında değerlendirilmemiştir. Hükümet'in ve -CHP ve BDP hariç- mecliste bulunan siyasi partilerin programlarında kütüphaneye yönelik politikaları bulunmamaktadır. CHP, kütüphaneyi kültür bağlamında değerlendirilirken, BDP kütüphaneyi bağımsız olarak ele almaktadır.
4. İncelenen Kalkınma Planlarında kütüphane kurumuna ilişkin olarak bilim-teknoloji politikaları bağlamında herhangi bir değerlendirilme görülmemiştir.
5. *Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı*'nda sınırlı ölçüde de olsa elektronik kütüphane hizmetleri ve bütünlük e-kütüphane hizmetlerine yönelik olumlu stratejilere yer verilmiştir.
6. *Orta Vadeli Program*'da bilim-teknoloji politikaları bağlamında kütüphaneye ilişkin bir yaklaşım bulunmamaktadır.
7. *Türkiye Ulusal Programı*'nda kütüphane, bilim-teknoloji politikaları için gerekli bir unsur olarak düşünülmemiştir.
8. *Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı*'nda kütüphaneye yönelik bir yaklaşım yer almamaktadır.
9. *Türk Bilim ve Teknoloji Politikası*'nın dar kapsamlı yaklaşımı dışında, kütüphane, TÜBİTAK'ın bilim-teknoloji politikalarında bilim, teknoloji ve yenilik için gerekli bir unsur olarak görülmemektedir.

10. Türkiye'nin bilim-teknoloji politikalarında kütüphane, genelde araştırmalar için destek hizmetleri sınıfında ve yardımcı bir unsur olarak düşünülmektedir.
11. Türkiye'nin bilim-teknoloji politikalarında kütüphanelerden beklenen ana işlev, genelde, kütüphane kaynak ve hizmetlerinin elektronik ortamda taşınarak erişime sunulmasıdır. Bu bir anlamda, bilim-teknoloji politikalarında kütüphaneye ilişkin işlevlerin de sınırlandırılması anlamına gelmektedir.
12. İncelenen bilim-teknoloji politika belgelerinin tamamına yakınında kütüphane kurumu bilim-teknoloji politikaları kapsamında değerlendirilmemiştir.
13. Kütüphane kurumu bilim-teknoloji politikası belgelerinde, bilgi ve iletişim teknolojileri kapsamında işlev yüklenmesi gereken bir unsur olarak görülmemektedir.
14. Türkiye'nin bilim-teknoloji politikalarının belirlenmesi, planlanması ve uygulanmasından sorumlu en yetkili kurumlarının dahi kütüphaneyi bilim ve teknoloji politikalarının olmazsa olmaz bir unsuru olarak görmediği anlaşılmaktadır.
15. Bilim-teknoloji politika belgelerinde yer alan araştırma, Ar-Ge ve yeniliğe destek olması konusunda kütüphanelerin işlev yüklenebilecekleri/yüklenmeleri gerektiği düşünülmemiştir.
16. İncelenen politika belgeleri arasında kütüphane kurumuna yaklaşımda tutarlılık ve istikrar bulunmamaktadır. Belgelerin pek azında kütüphane kurumuna yönelik kısmen doğru ve yeterli bir yaklaşım bulunmaktayken, belgelerin çoğunda tersi bir durum söz konusudur. Yani, Türkiye'nin bilim-teknoloji politikaları ve kütüphane ilişkisine yönelik bütüncül, sürekli ve sistemli bir duyarlılık bulunmamaktadır.
17. Bilim-teknoloji politika belgelerinde bilim-teknolojinin gelişiminde gerekli olan bilimsel ve teknik bilginin ulaşılabilirliği için bilginin üretim ve paylaşımına yönelik sistemli bir yaklaşım ve/veya örgütlenme modeli sunulmamaktadır. Bilgi gereksiniminin karşılanmasında yalnızca araştırmacı insan gücü ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin yeterli olacağı düşüncesi öne çıkmakta, kütüphanesiz bir bilim-teknoloji gelişimi öngörülmektedir.

Çalışmanın genel sonucu olarak, kütüphane kurumunun Türkiye'nin bilim-teknoloji politikalarında organik bir unsur (sistemin olmazsa olmaz parçası) olarak görülmediği, söylenebilir. Ulaştığımız bu sonuçlara dayanarak şu öneriler sunulabilir:

- ◇ Türkiye'de bilim-teknoloji politikası oluşturanların kütüphaneyi bu politikaların bir unsuru olarak görmelerini sağlayacak girişimlerde bulunulmalıdır. Bu çerçevede kütüphane derneklerinin ve kütüphanecilerin politika oluşturma süreçlerine etkin olarak müdahale etmeleri ve katkıda bulunmaları gerekmektedir. Onlar, bilim ve teknolojiyle ilgili yasa, yönetmelik, hükümet ve parti programları ile ilgili bakanlıklar ve kuruluşların yaptığı çalışmaların parçası olmaya çalışmalıdırlar.
- ◇ Kütüphaneciler, bilim ve teknolojinin kütüphaneye olan bağıını doğru kavramak, değerlendirmek ve konunun öneminin farkında olmak zorundadırlar.

- ◇ Kütüphaneciler, üstlendikleri görev ve sorumluluklara ek olarak gerçekleştirdikleri özverili çalışmalarını daha da arttırarak bilginin yönetiminde vazgeçilmez olabileceklerini topluma kanıtlamalıdır. Yapılacak politikalarda söz sahibi olabilmek öncelikle toplum tarafından saygın ve gerekli bir meslek elemanı olarak kabul görmekle gerçekleşebilir.
- ◇ Kütüphanecilik alanındaki ilgili kişi, kurum ve meslek örgütleri kapsamlı bir bilimsel toplantı düzenleyerek “Kütüphane kurumunun bilim-teknoloji politikalarındaki yeri”ne yönelik bir rapor ortaya konmalı ve bu rapor doğrultusunda “Türkiye’nin bilim-teknoloji politikasında kütüphane kurumunun yeri” konulu kapsamlı bir politika belgesi hazırlanmalıdır. Daha sonra bu belge politikacı ve karar vericilere ulaştırılmalı ve sürekli lobi yapılmalıdır.
- ◇ Kütüphaneciler, akademisyenler ve meslek örgütleri politika yapımcılar ve uygulayıcılarla yakın ilişkiler içinde olmalıdırlar.
- ◇ Daha önce kültür politikaları bağlamında ve doktora düzeyinde işlenen konunun (Oğuz, 2010) bilim-teknoloji politikaları çerçevesinde değerlendirilerek benzer biçimde bir doktora çalışması ile ele alınmasının bu konuda bir farkındalık oluşturabileceği ve bundan sonra hazırlanacak politikalara dayanak olabileceği düşünülmektedir.

Kütüphane kurumunu kapsamayan bilim-teknoloji politikasına sahip bir ülkede nitelikli kütüphane hizmetlerinin verilmesini beklemek gerçekçi bir tutum olmayacaktır. Ancak, kütüphane kurumunun bilim-teknoloji politikalarının doğal bir unsuru olarak kabul edilmesiyle bütün sorunların çözüleceği de düşünülmemelidir. Kütüphanecilerin, mesleki bilgi ve beceri düzeyleri ve buna bağlı olarak topluma sunduğu hizmetlerin niteliği de bilim-teknoloji politikalarını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir. Türkiye’nin bilim ve teknolojide atılım yapabilmesi için, kütüphane kurumunu doğal bir bileşeni olarak gören çağdaş bir bilim-teknoloji politikası oluşturulması gerektiğinin farkında olmak ve sürece katkıda bulunmak son derece önemlidir.

Kaynakça

- 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (Seri No: 3). (2008). *T.C. Resmi Gazete*, 2781, 07 Temmuz 2009. 17 Kasım 2011 tarihinde <http://www.sanayi.gov.tr/Files/Mevzuat/9-5746-sayili-kanun-maliy-20042010143508.pdf> adresinden erişildi.
- I. *Erdoğan Hükümeti Programı*. (2003) 6 Şubat 2012 tarihinde <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP59.htm> adresinden erişildi.
- II. *Erdoğan Hükümeti Programı*. (2007). 6 Şubat 2012 tarihinde <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP60.htm> adresinden erişildi.
- III. *Erdoğan Hükümeti Programı*. (2011) 18 Kasım 2011 tarihinde <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP61.htm> adresinden erişildi.

- AKP. (2011). *Program*. 18 Kasım 2011 tarihinde <http://www.akparti.org.tr/akim/program.pdf> adresinden erişildi.
- Al, U. (2008). *Türkiye'nin bilimsel yayın politikası: Atıf dizinlerine dayalı bibliyometrik bir yaklaşım*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun. (2008). *T.C. Resmi Gazete*, 26814, 28 Şubat 2008. 17 Kasım 2011 tarihinde <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=1.5.5746&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> adresinden erişildi.
- Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama ve Denetim Yönetmeliği. (2008). *T.C. Resmi Gazete*, 26953, 31 Temmuz 2008. 17 Kasım 2011 tarihinde http://www.sanayi.gov.tr/Files/Mevzuat/26953_sayili_ar_ge-faaliy-14042010024530.zip adresinden erişildi.
- Aşukin, N. S., Butırskiy, N. P., Veber, A. B., Davidov, A. İ., İlina, İ. V., Kirillova, L. V. ve diğerleri (1979). *Politika sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Avrupa Birliği Bakanlığı. (2007). *Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013)*. 18 Kasım 2011 tarihinde <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=6&l=1> adresinden erişildi.
- Avrupa Birliği Bakanlığı. (2008). *Avrupa Birliği Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye ulusal programı*. 18 Kasım 2011 tarihinde http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2008/Tr/pdf/up2008_tr.zip adresinden erişildi.
- BDP. (2011) *Parti programı*. 18 Kasım 2011 tarihinde <http://bdpblog.wordpress.com/parti-programimiz> adresinden erişildi.
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2011). *T.C. Resmi Gazete*, 27958, 8 Haziran 2011. 5 Şubat 2012 tarihinde <http://www.sanayi.gov.tr/Files/Mevzuat/20110608m1-3-11082011145627.pdf> adresinden erişildi.
- CHP. (2011). *Cumhuriyet Halk Partisi programı: Çağdaş Türkiye için değişim*. 18 Kasım 2011 tarihinde <http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/chpprogram.pdf> adresinden erişildi.
- Çakın, İ. (1983). Üniversite-kütüphane ilişkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 32(2), 61-64.
- DPT. (2000). *Uzun vadeli strateji ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı 2001-2005*. 5 Şubat 2012 tarihinde <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf> adresinden erişildi.
- DPT. (2006a). *Bilgi toplumu stratejisi (2006-2010)*. Ankara: DPT.
- DPT. (2006b). *Bilgi toplumu stratejisi (2006-2010): Eylem Planı*. Ankara: DPT.
- DPT. (2006c). *Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)*. 31 Ekim 2011 tarihinde <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> adresinden erişildi.
- DPT. (2009). *Stratejik plan (2009-2013)*. Ankara: DPT.
- Drake, M. A. (2001). Science, technology, and information. *Journal of Academic Librarianship*, 27(4), 260-262. 19 Nisan 2012 tarihinde <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0099133301002130> adresinden erişildi.
- Fenerci, T. (2003). Kütüphanecilik ve disiplinlerarası niteliği. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3), 283-293.
- Gray, J. (1988). *National information policies: Problems and progress*. London: Mansell Publishing Limited.

- Hill, M. W. (1994). *National information policies and strategies: An overview and bibliographic survey*. London: Bowker Saur.
- Keseroğlu, H. S. (1989). *Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyeti'nde durum*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Keseroğlu, H. S. (2005). Kütüphanenin tözü: Tarih öncesi dönemde bilgi. *Türk Kütüphaneciliği*, 19(3), 1-12.
- Keseroğlu, H.S. (2010). Bilginin bilgisi: Kütüphane ve bilgilibilim kuramı sorunsalı. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(4), 685-704.
- MHP. (2009). *Parti programı: "Geleceğe Doğru"*. 18 Kasım 2011 tarihinde http://www.mhp.org.tr/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf adresinden erişildi.
- Montviloff, V. (1990). *National information policies: A handbook on the formulation, approval, implementation, operation of a national policy on information*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Oğuz, E. S. (2010). *Türkiye'de kültür politikaları ve kütüphaneler 1923-1980*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Smith, E. (1993). *Kütüphaneci, bilim adamı ve araştırma kütüphanesinin geleceği*. (A. Çelik, Çev.). Ankara: ÜNAK.
- T. C. Kalkınma Bakanlığı. (2011a). *1960 sonrası dönemde planlama*. 08 Aralık 2011 tarihinde <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=A2D72737189B2352663AF614EDEE804E7FC8EC4BC3D9F63C52ACD642CE792748> adresinden erişildi.
- T. C. Kalkınma Bakanlığı. (2011b). *Orta vadeli program (2012-2014)*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı. 17 Nisan 2012 tarihinde http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/13636/OVP_2012-2014_Baski.pdf adresinden erişildi.
- T. C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı. (2009). *2010-2014 stratejik planı*. 03 Kasım 2011 tarihinde http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/stb_stratejik_plan_2010_2-31032010030006.pdf adresinden erişildi.
- TDK. (2005). *Türkçe sözlük (10.bs.)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu (2001). *T.C. Resmi Gazete, 24454*, 6 Temmuz 2001. 17 Kasım 2011 tarihinde <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.4691&sourceXmlSearch=&Mevzuatlliski=0> adresinden erişildi.
- Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği. (2002). *T.C. Resmi Gazete*. 19 Haziran 2002. 17 Kasım 2011 tarihinde <http://www.sanayi.gov.tr/Files/Mevzuat/4691-teknoloji-gelistirme-15042010163526.pdf> adresinden erişildi.
- Toplu, M. (1999). Türkiye'de ulusal enformasyon ve bilim politikaları alanındaki yaklaşımlar. *Türk Kütüphaneciliği*, 13(4), 335-362.
- TÜBİTAK. (1993). *Türk bilim ve teknoloji politikası: 1993-2003*. Ankara: TÜBİTAK.
- TÜBİTAK. (2004). *Ulusal bilim ve teknoloji politikaları: 2003-2023 strateji belgesi*. Ankara: TÜBİTAK. 18 Kasım 2011 tarihinde http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/Vizyon2023_Strateji_Belgesi.pdf adresinden erişildi.

- TÜBİTAK. (2005). *Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı (BTP-UP) (2005-2010)*. 18 Kasım 2011 tarihinde http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files//BTYPD/strateji_belgeler/BTP_UP_2005_2010.pdf adresinden erişildi.
- TÜBİTAK. (2007a). *Uluslararası Bilim, Teknoloji ve Yenilik (BTY) stratejisi uygulama planı (2007-2010)*. 02 Kasım 2011 tarihinde http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files//BTYPD/strateji_belgeler/Uluslararası_BT_Y_Stratejisi_UP_2007_2010.pdf adresinden erişildi.
- TÜBİTAK. (2007b). *Ulusal yenilik stratejisi (2008-2010)*. 18 Kasım 2011 tarihinde http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files//BTYPD/strateji_belgeler/Ulusal_Yenilik_Stratejisi_2008_2010.pdf adresinden erişildi.
- TÜBİTAK. (2007c). *TÜBİTAK 2008-2012 stratejik planı*. Ankara: TÜBİTAK.
- TÜBİTAK. (2010a). *Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu 22. Toplantısı: Gelişmelere ilişkin değerlendirmeler*. Ankara: TÜBİTAK.
- TÜBİTAK. (2010b). *Ulusal bilim, teknoloji ve yenilik stratejisi (2011-2016)*. Ankara: TÜBİTAK.
- TÜBİTAK. (2010c). *Bilim ve teknoloji insan kaynağı stratejisi ve eylem planı (2011-2016)*. Ankara: TÜBİTAK. 17. Aralık 2011 tarihinde <http://www.tubitak.gov.tr/sid/1049/pid/468/index.htm> adresinden erişildi.
- TÜBİTAK. (2011). *Uluslararası bilim, teknoloji ve yenilik stratejisi (2007-2010)*. 17 Aralık 2011 tarihinde <http://www.tubitak.gov.tr/sid/1046/pid/468/index.htm?jsessionid=F24F13164FBABE430B831E3B279FC9EE> adresinden erişildi.
- Türkcan, E. (2009). *Dünyada ve Türkiye'de bilim, teknoloji ve politika*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Türkiye Cumhuriyet Anayasası. (2011). 5 Aralık 2011 tarihinde <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=1.5.2709&Mevzuatlliski=0&sourceXmlSearch=> adresinden erişildi.
- Uçak, N. Ö. (1995). Kütüphaneleri etkileyen teknolojik yenilikler ve geleceğin kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 9(1), 49-55.
- UNESCO. (2011). *UNESCO public library manifesto*. 29 Kasım 2011 tarihinde <http://www.unesco.org/webworld/libraries/manifestos/libraman.html> adresinden erişildi.
- Yılmaz, B. (2004). *Türkiye'de eğitim politikası ve kütüphane*. Ankara: Türk Kütüphanecileri Derneği Ankara Şubesi.
- Yılmaz, B. (2008). İlkçağ Anadolu uygarlıklarında sosyo-ekonomik ve kültürel yapı bağlamında kütüphane/arşiv kurumu. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(3), 351-376.
- Yılmaz, B. (2009). *Türkiye'de kültür politikası ve kütüphane: 1980 sonrası durum*. Ankara: Türk Kütüphanecileri Derneği Ankara Şubesi.
- Yücel, İ. H. (2006). *Türkiye'de bilim teknoloji politikaları ve iktisadi gelişmenin yönü*. Ankara: DPT.